

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Біди
Олени Анатоліївни про дисертацію Коровій Дар'ї Миколаївни
«Формування культурологічної компетентності майбутніх учителів
іноземних мов в умовах змішаного навчання», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна
освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка**

З метою здійснення експертизи дисертації Коровій Дар'ї Миколаївни нами було проаналізовано її зміст й основні наукові праці. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

Сучасна освіта є основним соціально-ціннісним ресурсом держави, тому підготовка майбутніх фахівців в університетах країни зосереджується на тенденціях професіоналізації, піднятті внутрішньо-особистісних можливостей студентів, розвитку в них унормованого інноваційного мислення, свободи дій, самостійності в прийнятті виважених рішень, прагненні до неперервної самоосвіти та ін. Головний напрямок щодо формування особистості – використання можливостей освіти. Саме вона за допомогою своїх засобів розвиває інтелект і підвищує рівень компетентності людини в будь-якій сфері діяльності. Тому в Україні гостро ставиться питання про перебудову освіти, удосконалення системи освіти і підготовки фахівців для роботи в ній. З цією метою потрібно вирішити проблему осучаснення змісту освіти та підвищення ефективності навчання і виховання майбутніх учителів.

Незважаючи на досягнення, які є в Україні, підготовка студентів до викладання іноземних мов у сучасних умовах висвітлена недостатньо як на рівні навчального предмета, так і на рівні педагогічної діяльності. У процесі підготовки та проведення уроку сучасний учитель не тільки орієнтується на його зміст, а й одночасно продумує як це зробити з найбільшою користю для розвитку особистості, збереження емоційного благополуччя, оптимізму, розвитку позитивного ставлення до навчання, уміння вчитися. Особливе значення у фаховій підготовці майбутніх учителів мають культурологічні знання, які інтегруватимуться у професійні знання та сприятимуть формуванню професійної компетентності.

Епоха пандемії стала каталізатором змін у системі освіти, за якої студенти одержують знання в гнучкому онлайн-режимі, що замінив

традиційне навчання в аудиторіях. Інноваційні та інтерактивні методи і технології навчання, розраховані більше на аудиторну освіту, а сучасні підходи у формуванні фахівця потребують поєднання аудиторного та дистанційного навчання. Тому в сучасних освітніх інноваціях актуалізуються засоби змішаного навчання. Для формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов важливим є впровадження в освітній процес інноваційних технологій в умовах змішаного навчання. Змішане навчання поєднує інноваційні технології і традиційне навчання в аудиторії на основі гнучкого підходу до навчання, який враховує переваги тренувальних і контролюючих завдань у мережі, використовує інші методи, які можуть поліпшити результати навчання студентів і заощадити витрати на навчання, посилює мотивацію до вивчення матеріалу.

Тому, дослідження загальних аспектів формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання є актуальним у сьогоденні. З огляду на це, дисертація Коровій Дар'ї Миколаївни є актуальною, доцільною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки і професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 01119U102999), кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті «Інноваційні педагогічні технології навчання в умовах інформатизації освіти в Україні та за кордоном». Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 22.10.2020 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою НАПН України з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (витяг № 5 від 30.11.2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Проведений аналіз змісту дисертаційного дослідження, а також публікацій Коровій Дар'ї Миколаївни виступає у якості підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Підтвердженням цього є акцентування дослідниці на суперечностях, що підтверджують актуальність і недостатню розробленість окресленої проблематики у вирішенні нагальних питань. Беручи до уваги окреслені суперечності стосовно досліджуваної проблематики, дисертантка, на наш погляд, правильно визначила об'єкт, предмет, мету та гіпотезу дослідження. Зокрема авторській гіпотезі, як

вагомому структурному елементу дослідження, притаманні інструментальність, належна прогностичність.

Науковець використала значну кількість навчально-методичної психолого-педагогічної літератури (518 найменувань, з яких 87 – іноземною мовою). На основі вираженого використання низки методів дослідження здобувачка комплексно підійшла до розв'язання 4 завдань досліджуваної проблеми. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертаційного дослідження авторки забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням адекватних методів дослідження. Усе це створило необхідні умови для оптимального вибору стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Зміст дисертаційного дослідження продуманий, включає важливі загальнонаукові, теоретико-методологічні та практичні питання щодо формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання, які логічно пов'язані між собою. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

Для вирішення поставлених завдань, перевірки гіпотези і досягнення мети використано **методи дослідження**: теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, моделювання – аналіз психолого-педагогічних та лігводидактичних, наукових джерел та методики професійного навчання з досліджуваної теми для уточнення ключових понять дослідження, для розробки та обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; вивчення Законів України, положень, концепцій, нормативних документів щодо формування компетентностей у здобувачів вищої освіти; моделювання для створення структурно-функціональної моделі формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; емпіричні: анкетування, бесіди, педагогічне спостереження, тести, діагностика особистих якостей – для визначення рівня сформованості культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; визначення критеріїв, показників, рівнів діагностики авторської моделі формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання, об'єднувальним компонентом якої є організаційно-педагогічні умови; засобів змішаного навчання, інноваційних технологій, занять з елементами тренінгів; експеримент для наукового підтвердження гіпотези та визначення рівня ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов формування

культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; методи математичної статистики – для перевірки та обробки результатів дослідження з використанням коефіцієнта рангової кореляції Спірмена та критерію згоди Колмогорова-Смірнова.

Наукові положення, рекомендації та висновки, які містяться у дисертаційному дослідженні, пояснюються і обґрунтовуються з посиланням на джерельну базу, що включає законодавчі документи, наукову і методичну літературу.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Теоретично визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; виокремлено компоненти культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; розроблено критеріально-діагностичний апарат формування культурологічної компетентності та сформованості культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; спроектовано та реалізовано структурно-функціональну модель формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання.

Нові факти, одержані дисертантом. Важливість дисертаційного дослідження полягає в запропонованих рішеннях окресленої проблеми: *вперше*: теоретично визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання (забезпечення психологічного комфорту та вмотивованості учасників освітнього процесу для отримання культурологічних знань у процесі формування культурологічної компетентності; заохочення майбутніх педагогів до самоосвіти та саморозвитку у процесі удосконалення культурологічних знань з національної культури та вивчення культурних особливостей інших народів; інтегрування культурологічних знань у професійну сферу майбутніх учителів іноземних мов у процесі використання традиційних та інноваційних технологій навчання в умовах змішаного навчання); виокремлено компоненти культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання (мотиваційний, емоційно-оцінний, особистісно-професійний, соціокультурний); розроблено критеріально-діагностичний апарат формування культурологічної компетентності (критерії, показники та рівні (теоретичний, практичний, креативний,)) та сформованості культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; спроектовано та реалізовано

структурно-функціональну модель формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; *удосконалено* методику реалізації організаційно-педагогічних умов та зміст змішаного навчання у процесі вивчення фахових дисциплін через призму культурологічних знань; забезпечення мотивування студентів до вивчення вітчизняної та світової культури; реалізації підходів до поглибленого вивчення культурологічних основ майбутніми учителями іноземних мов та здатності інтегрування цих знань у професійну діяльність; забезпечення умов для розвитку інкультурації в умовах змішаного навчання із комплексним використанням традиційних та інноваційних методів і технологій навчання; *уточнено* сутність понять «культурологічна компетентність майбутніх учителів іноземних мов», «змішане навчання», «інновація в освіті», «інноваційні технології», «організаційно-педагогічні умови»; *подальшого розвитку* набули заняття в умовах змішаного навчання із застосуванням інноваційних методів і технологій у процесі формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено структурно-функціональну модель формування культурологічної компетентності у професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання; впроваджено у практику методику реалізації організаційно-педагогічних умов формування культурологічної компетентності в умовах змішаного навчання із використанням традиційних та інноваційних методів і технологій навчання, занять з елементами тренінгу, ігрових технологій, методів «Six Thinking Hats» та «Fishbone»; розроблено науково-педагогічний інструментарій формування культурологічної компетентності майбутніх вчителів в умовах змішаного навчання і презентовано його в наукових міжнародних виданнях Web of Science.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес таких закладів: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06-46 від 27.12.2022 р.); Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (довідка № 66-06-301/59 від 22.12.2022); Мукачевський державний університет (довідка № 43 від 12.01.2023 р.); Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 13/02-13 від 11.01.2023 р.); Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (довідка № 225/04 від 27.12.2022 р.). Довідки представлено у Додатках.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Основні результати можуть бути використані в сучасних умовах реформування освіти, під час розробки підручників і посібників з педагогіки, методичних рекомендацій для студентів закладів вищої освіти і для вчителів та в самоосвітній діяльності здобувачів освіти.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; Мукачевського державного університету; Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти; Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Загальний результат сформованості креативного рівня культурологічної компетентності демонструє різницю в 14% між ЕГ та КГ на користь ЕГ, що доводить ефективність запропонованих умов формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання.

Оцінка структури та змісту дисертації. Текст дисертаційного дослідження зв'язний, цілісний, завершений, чітко структурований. Кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його, що сприяло розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (518 найменувань, з яких 87 – іноземною мовою), найменування подано у порядку появи посилань у тексті, додатків (17). Загальний обсяг дисертації становить 338 сторінки, у тому числі 179 сторінок основного тексту. Дисертація містить 12 таблиць на 9 сторінках та 13 рисунків на 6 сторінках.

Так, у *вступі* обґрунтовано актуальність та доцільність виконаного дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; висвітлено наукову новизну і практичне значення результатів дослідження; представлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У *першому розділі* дисертації «Теоретичні аспекти формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов» узагальнено результати аналізу вітчизняної та зарубіжної літератури з проблем формування культурологічної компетентності майбутніх учителів

іноземних мов. Окреслено проблемні аспекти формування культурологічної компетентності, до яких віднесено: проблеми культурологічного підходу в освіті, гуманізації та гуманітаризації сучасної освіти, недостатність взаємозв'язку освіти та культури, низький рівень культурологічної підготовки майбутніх педагогів, складність процесів соціалізації та інкультурації сучасної молоді.

Визначено сутність базових понять дисертаційного дослідження: «компетентність», «компетенція», «культура», «загальнокультурна компетентність», «культурна компетентність», «культурологічна компетентність». Схарактеризовано процес інтеграції культурологічної компетентності в професійну компетентність як одну з її складових.

Сформульовано авторське визначення поняття «культурологічна компетентність майбутніх учителів іноземних мов».

У структурі культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов виокремлено компоненти, критерії, показники, рівні.

У *другому розділі* дисертаційної роботи для результативного формування культурологічної компетентності виокремлено та обґрунтовано відповідні організаційно-педагогічні умови. У розділі подано опис методики занять із застосуванням змішаного навчання, традиційних та інноваційних методів і технологій. У процесі дослідження встановлено, що дієвими методами та технологіями навчання у формуванні культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов є традиційні методи (лекції, семінари, практичні заняття, колоквіуми); інноваційні технології (рольові та психологічні ігри, вивчення конкретних ситуацій, заняття з елементами тренінгу, метод «Six Thinking Hats», метод «Fishbone») та засоби навчання (мультимедійні презентації, аудіо/відео контент; онлайн-бібліотеки; онлайн-опитування; віртуальні дошки; сервіси Google; Meet; Zoom).

Другий розділ дослідження містить розробку та обґрунтування структурно-функціональної моделі формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання, яка структурована такими блоками: теоретично-цільовий, дидактично-методологічний та результативний, структурними компонентами: мета; методологічні підходи; змішане навчання, що поєднує аудиторні та дистанційні заняття, самостійну роботу; традиційні методи навчання; інноваційні технології; засоби навчання; структурні компоненти культурологічної компетентності, що є критеріями; рівні культурологічної компетентності (креативний, теоретичний, практичний), від яких залежить позитивна динаміка формування культурологічної компетентності учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання. Організаційно-педагогічні

умови слугують об'єднувальним компонентом моделі формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання.

У *третьому розділі* методами математичної статистики на констатувальному етапі педагогічного експерименту визначено однорідність груп студентів для формувального етапу педагогічного експерименту. Для виявлення суттєвої відмінності статистичних даних з використанням критерію Колмогорова-Смірнова було здійснено аналіз отриманих результатів та підтверджено ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання.

Статистичний аналіз засвідчив, що відмінність мотиваційного, емоційно-оцінного, особистісно-професійного, соціокультурного рівнів компонентів культурологічної компетентності у групах є суттєвою.

За результатами формувального етапу педагогічного експерименту з надійною імовірністю 0,95 доведено суттєву відмінність рівнів сформованості мотиваційного, емоційно-оцінного, особистісно-професійного та соціокультурного компонентів культурологічної компетентності в ЕГ та КГ, а саме: загальний результат сформованості креативного рівня культурологічної компетентності в ЕГ зріс на 14%, доводить ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог.

Отже, після проведення детального аналізу можемо констатувати, що дисертаційна робота Коровій Дар'ї Миколаївни за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень, висновками та результатами опрацювання здобутих даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Карук Інни Василівни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання:

1. На нашу думку, цінним і доречним було б представлення

параграфу з характеристикою зарубіжного досвіду формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання та виокремлення можливих шляхів його імплементації в освітній процес українських закладів вищої освіти.

2. У вступі роботи, в п. «Експериментальна база дослідження» варто було б зазначити скільки студентів брало участь в експерименті.

3. У 1 розділі вами визначено сутність базових понять дисертаційного дослідження: «компетентність», «компетенція», «культура», «загальнокультурна компетентність», «культурна компетентність», «культурологічна компетентність». А сутність і зміст поняття «змішане навчання» ви розглядаєте у п. 2.2. «Організаційно-методологічні засади змішаного навчання у процесі формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов», вважаємо, що варто було б його розглянути у 1 розділі дослідження.

4. Назва розділу 2 у змісті (с. 20) і тексті роботи (с 88) має відмінності. Вважаємо це як технічний огріх – «загубився» кінець назви розділу «в умовах змішаного навчання».

Висловлені зауваження мають суто рекомендаційний характер, ніяк не знижують її наукової цінності й є приводом для наукової дискусії. У цілому рецензована робота вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною методичних пропозицій.

Констатуємо і той факт, що загальний об'єм основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основний зміст і результати дисертаційної роботи представлено у 14 публікаціях: із них 3 – одноосібних, 3 у співавторстві; 3 статті опубліковані у фахових виданнях України; 1 – у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science; 2 – у міжнародних виданнях; 8 – у збірках матеріалів науково-практичних конференцій.

Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Висновок. На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Формування культурологічної компетентності майбутніх учителів іноземних мов в умовах змішаного навчання» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Коровій Дар'я Миколаївна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

 О. А. Біда

Підпис О.А. Біди завіряю.

Зав. відділом кадрів

Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці II

Г. Рейплік